

DEBRECZENI TIBOR

LEVELEK A KUCKÓBÓL

ÚTINAPLÓ

2006. június 26-30. – Felfedezzük a Délvidéket

Jóval előbb. – Régesrég határoztunk, a tavalyi lengyel út után, hogy az idén nem hagyjuk el a hajdani Magyarország határát, indulunk ismerkedni odaíti emberekkel, tájakkal, műemlékekkel, múltunkkal, jelenünkkel, s nem túlzok, ha azt mondom, jövőnkkel, s hogy 2006-ban a szerbiai magyarok földjére látogatunk. Kevesen jártak erre a mieink közül, meg háború is volt, annyi mindent hallhattunk, miféle beszorítotttságban élnek ott a mieink, s mint terjeszkednek a szerbek, meg hát látni kellene ott egy-két helyet, emlékhelyet is, Szabadkát például, Kosztolányi városát. S a Tisza is ott lenn, a történelmi Magyarország területén ömlik a Dunába, röviden, meggyőztük magunkat, a Délvidékre megyünk.

S volt még valami, ami vonzóvá tette a programot, ott él a Vajdaságban ismerősünk, akit korábban meghívtunk a Kuckóba, aki kalauzunk is lehet – Kósa Vilma barátnője –, Szőke Anna, s ha ő vállalja a kíséretünket, olyan helyekre is eljuthatunk, ahová egyébként alig. Anna kishegyesi – KV többször járt ott, tanított náluk, én is egyszer, előadást tartottam –, lehet tehát a szállásunk Kishegyesen, a Kátai tanyán, ahol mi is laktunk, s innen autózhathatnánk, minden nap másfelé.

E-mailen leveleztem Szőke Annával, vállalta az út szervezését, s hogy leköti a szállást, étkezést, el is kísér bennünket az útra, s kapcsolatai révén még szakmai eligazítót is biztosít, Óbecsén és Versecen.

Juhász Laci szervezte a buszt, s vállalta a gazdasági ügykezelést.

Június 26-án

Tizennégyen köszöntjük egymást reggel 6 órakor a busznál, a gyülekező helyen. Jó jelnek tetszik, pontosak vagyunk. Utoljára érkezünk, hátul találunk helyet. A 19 személyes, légkondicionált kisbuszban kényelmesen utazunk. Meglepődöm, hogy elmarad a máskor honos pálinkás jó reggelt köszöntés. Mintha mindenki laza volna, alkohol nélkül is. Igaz, az előtte való napokban Tizakürtön ki-ki megihatta lebegtető italát, talán ezért. A hölgyek pedig, akikkel utazunk, Erzs, Gabi, Ildikó, Éva, Kriszti, Ágota, a Mártik és KV, egyébként sem iszósak.

A határon, mintha Nyugatra mennénk. Gyorsan, gördülékenyen haladunk, aztán fut a kocsis még egy keveset, s máris Palicsra vagyunk. Akiknek erre van affinitásuk, tűnődhetnek, micsoda örült nagyhatalmi ötlet találhatott ki ilyet, meghúzni a határt ott, ahol sem természetes elválasztó képződmény, sem más nemzetség nincs (különösen 1920-ban). Palics, Szabadka oly közel esik a magyar határhoz, mint Félixfürdő meg Nagyvárad.

Megállapítom, csak úgy magamnak, hogy ezt az állapotot, szóval Trianont, megszokni már sohse fogom. Képtelen vagyok rá. Valójában nem is szeretek ide túlra járni, megvisel. Ugyanakkor meg mégis megyek.

Palicsra a csapat megfelelődik, fürdőzőkre és nem fürdőzőkre. Kitézünk egy időpontot: találkozás három órakor a busznál.

Négy évvel ezelőtt, amikor szabadkai versmondó barátok hívtak vendégszereplésre, elegánsan Palicsra szállattak, az önkormányzat pazar üdülőjében. A tóban fürödni még nem

lehetett. A hajdan híres gyógyfürdő vizét fertőzöttnek mondták. Most viszont kinyitott a strand. Forintért is bemehetünk. A hévízre emlékeztető faszerkezetű fürdőépítményen meglátjuk, hogy rég renoválták. Gabi rögtön megtalál minden hibát, amit egy öregedő épületen találni lehet, aztán el is vonul napozni, mi többiek azért többször is megmártózzunk a valóban nem túl bizalomgerjesztő, de mégis csak egészséges összetételű vízben, aztán kiülünk a teraszra sörözni és beszélgetni. (Engem Bezdán Józsi meghívott egy unikumra emlékeztető, egészen kellemes, keserű likőrre is.) A monarchiát idézgetjük, Palics aranykorát, a Trianon előtti időket, amikor nem valószínű, hogy szerb nyelven szolgálták volna ki a fürdővendégeket.

A busznál, miután egybegyűltünk, s a nem fürdőzők is beszámoltak élményeiről, Lacitól megtudhattuk, hogy fenomenális pacalpörköltet sikerült ennie, aminél jobbat életében még sehol sem evett, s hogy evégett, ha Szegeden jár, átruccan majd ide, s hogy olcsónak találta a pacalt, a hazai pacalokhoz képest különösen.

Máris Szabadkán vagyunk. Adunk magunknak másfél óra szabadidőt. Nézelődésre, erre-arra.

Szabadka szeretni való. Emberléptékű, átlátható. A belvárosi utcák, a gyönyörű, első világháború előtt épült városháza, a gimnázium épülete, a régi házak együttese, a harmonikus teretek, mindez együtt azt a képzetet kelti, azt a hamis képzetet, hogy határt át se léptem, hogy otthon vagyok, hogy Trianon nem is létezett.

Haladunk Kishegyes felé. Ildikó telefonja működik, Anna megtudja, hogy jövünk.

Aztán mégis alig találjuk meg egymást. Korábban érkezünk, mint Anna. Viszont nagyon elegánsan fogad minket. Kátai Géza – róla még külön szólok – mióta nem találkozunk, két falusi házat is átalakított panzióvá. Itt helyez el minket. Aztán buszra szállunk, s felmegyünk a mintegy két kilométerre lévő gyermektáborba. Ezt nevezik Gézák tanyának. Egy szellemesen kialakított épületegyüttes, ahol minden megtalálható, ami gyermektáborozáshoz, szakmai továbbképzéshez nélkülözhetetlen. Konyha és étterem, kis és nagy hálószobák, játszótér és istálló, s abban állatok, ló, szamár, tehén, bárány, baromfi. A milió tehát tökéletes, nem csoda, hogy híres lett a Kátai tanya, szerb iskolás gyerekeket is táboroztatnak itt. Szóval itt érkezünk minden reggel és este. A hangulat familiáris, otthon érezzük magunkat.

Nagyon nagy a meleg, szinte kánikulai. Ám a panzió udvarán tavacska található, nádszélű tó, vízre hajló füzekkel s zuhanyozóval. Fürdünk.

A modern, áthallásos épületrészben, ahol alszunk, vagy próbálunk aludni, hallgatjuk egymás horkolását, harákolását, valamint a békák brekegését.

Június 27-én

Derúsen kelünk. Szomszédunk, Márta, Geyza és Tibor. Pálinkával köszöntjük egymást. A többiek is derűsek, noha nem tudom, részesültek-e efféle köszöntésben. A reggeli bőseges, testünk kész az útra. A lélek már régebben.

Robogunk Újvidék felé. Anna közben magyaráz.

Újvidék előtt letérhetnénk Pirostra. Református magyar község. Az 1930-as évek közepéig itt volt lelkész Háda Sándor, apám nagybátyja, nagymama testvére. Őt Háda testvér közül három, köztük nagyanyám is, Debreczeni Sándorné maradt a szülőföldön, Beregszászon és környékén, hogy Trianon belőlük cseh-szlovák állampolgárt kreáljon. Egy Pesten. S az ötödik, a lelkész, működési helyével együtt, Szerbiában. Most megnézhetném a sírját. Abban bízom, hogy majd visszafelé jövet.

Újvidéken szépen, lassan, komótosan áthaladunk. Mintha Szabadkán mennénk. A kocsiból úgy tűnik, hasonló ez a város a fentihez, csak nagyobb.

Előttünk a Dunával karéjozott Pétervárad magaslik, oda igyekszünk. Leparkolunk a vár alján. A jelzésekből arra következtet a kedves és szimpatikus gépkocsivezetőnk, hogy oda fel autózni nem lehet. Megyünk gyalog természetesen, csakhogy Laci és Józsi nem bír felkutyagolni; tudomásul vesszük, hogy ők lenn várnak meg minket, beülnek valahová sörözni, enni. Haladunk is felfelé az izzasztó melegben, ám közben mintha azt tapasztalnánk, hogy gépjárművek is elhúznak mellettünk. Tehát kocsival is feljuthattunk volna. Ám az nem jut eszünkbe, csak később a sofőrnek, aki szintén jött velünk, gyalog, hogy visszamegy, s felhossa Józsiékát.

Mi fenn pompásan érezzük magunkat, a történelmi kiállítás remek, a látkép, ami elének tárul – a város alattunk, a Duna alattunk –, szintén remek, lelkendezünk, hogy ez igen, ez megérte, ezt bizony látni kellett, ilyesmiket mondunk. És Józsiék nincsenek velünk, kimaradtak az élményből. Mintha egyikünket se zavarná. Utóbb szégyellem magam.

Az történt, hogy vezetőnk, mikor utánuk ment, nem találta őket, és senkinek eszébe nem jutott, hogy maroktelefon is van a világon, azzal fel lehet kutatni, melyik vendéglőben ülnek.

Meg is bántódnak. Joggal.

Mintha a többség megszavazta volna, ha már idáig eljutottunk, menjünk el a Tisza torkolatáig, a Titellel szemben lévő oldalon, oda, ahol a Tisza ölelkezik a Dunával.

Itt még Anna sem járt. Elindulunk tehát.

A térkép nem jelölte, hogy tíz kilométeren át csak dűlő-úton haladhatunk, s kényes buszunk majd elégedetlenkedik. Forduljunk vissza, már ez is megfordult a fejünkben, amikor egy ötvenes férfi, magyaros kinézetű – ott ácsorgott az egyik szőlős parcella végében –, akit megszólítunk, kiségit. Arra jön, amerre mi is szándékozunk – mondja –, felszáll hozzánk, s kalauzol.

Barátságos ember, szívesen beszél, de Anna nehezen érti, törve beszél ugyan a szerb nyelvet, ő ugyanis szlovák. Ősei akkor kerültek Szlankamenre – oda készülünk mi is, ott ömlik a Tisza a Dunába –, mikor a magyarok Békés megyéből Kishegyesre és Kunhegyesről Bácsfeketehegyre, a török kiűzése után, miután elnéptelenedett a Bácska és a Bánát. Most tudom meg, hogy a nevezetes csemegeszőlő, a Debrecen környéki szőlőkben népszerű slanka, innen származik.

Szóval itt vagyunk az Al-Dunánál – szép település, üdülőhely is, gyógyvizéről nevezetes –, szemben velünk a Tisza, szöke vize itt keveredik a nagy folyóéval. Motorcsónakkal – két menetben – eljutunk a torkolathoz. Rendkívüli élmény. Meg se próbálom leírni.

Aztán halászlét eszünk, finomat, aztán sört iszunk, idevalósít, aztán Tiborral úszunk egyet a Dunában. Tudom, hogy mindez, ami itt történik velem, megismételhetetlen. Akként is raktározódik el bennem.

Hazafelé már jó úton megyünk.

Otthon, a panzió udvarán körbeülünk egy nagy asztalt, s megköszöntjük Lacit. Névnepja van. Énekelünk, és áldomást iszunk az egészségére.

Én még felteszek egy kérdést; előfordul, hogy az ember mond, cselekszik valamit, olyasmit, amiről tudja, hogy bántani fogja a másikat, s mégse áll el a szándékától. Hogy éli meg utólag? Van büntudata? Tud bocsánatot kérni? Ilyesmiről beszélgetünk néhányan.

Gyönyörű az este.

Június 28-án

Délelőtt Topolya. Közel Kishegyeshez. Azért ide, mivel Anna csak délután tud velünk foglalkozni. S Kátai Géza felkeltesít; kiváló a tófürdője, most hozták rendbe az amerikaiak, finom a vize, hatalmasakat lehet benne úszni, vízbicikli, söröző, étterem, minden van, fű és zuhany és vetkőzőfülke, s aki nem akar fürödni, megtekintheti a Délvidék leghatalmasabb templomát meg a helytörténeti múzeumot. S egy órára úgyis vissza kell érni, tálnak az ebédhez.

Minden úgy igaz, ahogy Géza mondta. Jó és kellemes a fürdő. S ráadásul angol nyelvű szöveget is olvashatunk, minden, amit látunk, a nagylelkű amerikai népet dicséri. Ez az ő ajándékuk. Morfondírozok. Előbb pusztítunk, utána ünnepeletjük magunkat. De ismerős sorrend! A bombázásról nem történik említés.

Délután Óbecse. Kedves kisváros. Itt született Than Mór, a múlt század neves festője, meg testvére, a híres természettudós, és itt él a tehetséges gyermekszínjátszórendező, barátunk régről, Benák Erzsi. Ő fogad bennünket meg Anna ismerőse, a Than Károlyról elnevezett magyar kulturális egyesület vezetője, Farkas Béla. Megnézzük a templomot, a benne lévő Than-festménnyel. Jó hangulata van a kávéháznak is, polgári ízlést tükröz. Kint forrás, benn kellemes hűvösség, hideg sör, udvarias kiszolgálás. Ide még visszajövünk, mondja egyikünk.

Egyelőre tovább megyünk, zárandokolunk az aracsi romos pusztatemplomhoz, amelyet mostanában kezdenek kultikus hellyé avatni az itt élő értelmiségiek, akik hála Istennek, tudják, kezdik tudni, mi is az értelmiség feladata olyan történelmi szituációban, melyben számottevő módon asszimilálódik az őslakosság a szerbségbe, amikor jelentős a magyarság elvándorlása, amikor a szülőföldön, a régi magyar bánási és bánási településeken szerbek és szerb cigányok egyre többen vásárolnak házat, amikor átalakulóban van a demográfia térkép. Immáron tudatosítják, hogy az aracsi templom a magyar középkor legrégebbi román kori emléke, méltó a hely ahhoz, hogy a búzatáblák, kukoricaföldek közepén lévő, romjában is elementáris erejű és harmonikus szépségű műemlék a magyarság találkozó helyévé váljon, lelki megújulásának szakrális centrumává. A Than-társaság is ezen munkálkodik. Örülök, hogy megismerkedhettem ezzel a jeles férfival, dédelgetem a tervet, hogy kapcsolatunk intézményesülten is folytatódjék.

Poros, földes, traktor járta úton jutunk el a templomhoz. Kallódnak kincseink, történelmi múltunk emlékei. Ez talán most megmenekül. Hallom, immáron Magyarországon is született egy aracsi alapítvány, s ők is szorgalmazzák, hogy restaurálják a műemléket, válják belőle emlékhely, a kisebbségben élő magyarok zárandokhelye.

Estére Bácsfeketehegyen kell lennünk.

Ott is vagyunk, a művelődési házban. Az itteni versmondó és színjátszó kör vezetői és tagjai – a polgármester is jelen van – szeretettel fogadnak, itallal, étellel és programmal.

Ők is régi ismerősök. Egy részükkel nemrég találkoztunk a lakiteleki gyermekszínház-fesztiválon. De lakóhelyükön most vagyunk először. Külön öröm nékem, hogy megölelhettem egy tanítványomat, idevaló körösi főiskolásomat.

Verseket mondunk egymásnak, énekelünk, beszámolunk, mint is élünk, futhatunk-e még egymás felé, s közben van időm tűnődni; mit is jelent, ha egy népnek jó vezetői vannak, ha a közösségért munkálkodik az élenjáró, ha tehetséges az élenjáró.

Tanulságos ez az est. Nagyon.

Június 29-én

Versec felé robogunk. Anna mesél. Itt lenn, a történelmi határ szélén is vannak magyar települések, szórványban élő magyarok élnek teljes nyelvi elszigeteltségben. Versectől délre. Anna néprajzos, ahogy mondja, etnográfus. Túl az ötven éven határozta el a kishegyesi óvónő, hogy beiratkozik a debreceni egyetem néprajz szakára, levelező hallgatónak. Már korábban is gyűjtött, s tankönyveket is írt, de most rendszeres tanulásba fogott. S hiánypótló kutatást folytat. Versecen is otthonos.

Mielőtt beérnénk Versecre, egy magában álló, kiszolgáló épület nélküli neogótikus kastélyhoz sétálunk. Anna reménykedik, hogy a kilencven éven felüli hercegasszonyt – Habsburg rokonság – otthon találjuk. De nem. A hatalmas kastélyban csak egy kutya ugat. Életnek más nyoma nincs. Mintha sivatag közepén lennénk.

Versec. Ki gondolta volna, hogy ebben a német városban, Herczeg Ferenc szülővárosában még mindig él annyi magyar, hogy a hatalmas katedrális, vasárnapi istentiszteleteken, képek megtölteni. A kántor úr mutatja be a templomot, ő tájékoztat a településről, válaszol kérdéseinkre, majd felvezet minket a karzatra, játszik az orgonán Bachot, aztán zúgnak a regiszterek, s felzendül a Himnusz, majd a Boldogasszony anyánk, régi nagy patrónánk, s az Ah, hol vagy magyarok tündöklő csillaga. Versecen, a katolikus templomban énekeljük ezeket. Beleremegek az élménybe. Sírhatnékom van.

Aztán keressük a németből lett magyar író, az itt gyerekeskedett Herczeg Ferenc emlékiratának nyomán a régi, múlt századi várost. S meg is találjuk, épületeiben leginkább.

Aztán régi dicsőségünk egy nem ismert emlékéhez is eljutunk, Versec mögött, hegy tetején áll Zsigmond vára. Romokban persze. Megtűráztatjuk magunkat, felgyalogolunk. Fentről nézvést káprázatosnak tetszik ez a legdélibb Délvidék, s fentről a régi Magyarország is, a Zsigmond-korabeli.

Hazafelé megállunk Nagybecskerekben. Sohse gondoltam volna, gyermekkoromban, amikor a népszerű táncdalt énekeltek, „Nagybecskereken, kimondom kereken, hogy én magát nagyon szeretem”, hogy ide egyszer, úgy a vége felé a földi létnek, egyszer még eljutok.

Hát eljutottam.

Este, otthon, vacsora után, néhányan férfiak kocsmázni indulunk. Megtapasztalni, milyen a kishegyesi magyarok életérzése. Ám mire a kocsmához érünk, szélvihar kerekedik. S utána sötétség. Azt mondják, áramszünet. Gyertyával világít a kocsmáros. Rajtunk kívül egy lélek se. Se bent, se kint.

Június 30-án

Indulunk haza. Pakolunk, reggelizünk, alaposan megnézzük a tanyát, beírunk a vendégkönyvbe, megnézzük a régi és friss fotókat, s megfogalmazzuk magunknak; milyen jó, hogy léteznek közöttünk, a kisebbségben élő magyarok között is, talpraesett, vállalkozó, kreatív, s ami fontos, jó ízlésű emberek, mint amilyen Kátai Géza. Kitűnő munkatársakkal, művészekkel terveztetett. Itt minden a tájba illő, itt minden a hagyományból növekedő. Megmutatja magánmúzeumát, a pékmúzeumot. Géza ugyanis pék, mint volt az édesapja. A szülőházat, a hajdani pékséget el nem adja, a táborszó gyerekekkel megismerteti a régi mesterség bizonyos folyamatait. A gyerekek is dagasztanak, formáznak, sütnek. Okos, mondaná rá a gógyis pesti. Az, tényleg az. Kátai Géza okos. A múzeumban ott a régi berendezés, a lakásé és a pékségé, mely között tanulta az életet, aztán fotók a falon, az ősökkel. Kátai Géza hálás a felnevelőknek. Vajh, ragad-e a példa? Lánya és fia vele dolgozik. Mint vélekednek az apjukról, nem tudhatjuk. Azt azonban igen, hogy Kátai Gézának a faluban máris sok az irigye.

Aztán elmegyünk még Kátai szatócsüzetébe, hogy maradjék pénzünket nála költsük el. Én például vásárolok egy üveg keserű likőrt. Azt a fajtát, amelyikkel Józsi kínált meg Palicson.

Jövetben hazafelé megállunk Topolyán. A nem fürdőzők között van, aki részrehajlással vádol, hogy a magam kedvtelésének kívánok hódolni ezzel a Topolyával. Végül is mindenki örül. Sokan úsznak, én például nem, többen sétálnak, szemlélődnek, söröznek. Jó hangulatban megyünk tovább.

Szabadkán még eltöltünk három órát. Kellemes három órát. Ki-ki elmeséli, a buszban már, a határ felé jövet, ki, merre járt, mit látott, mit evett, mit vásárolt.

Aztán már robogunk Pestig. Hűvösre fordult időben.

Később

Senki sem panaszkodott. Másoktól tudom, feldobva jött mindenki vissza. Feszültség is csak módjával, mint szokott lenni, ahol ennyi ember él együtt több napig.

Elküldtem köszönő leveleimet Kishegyesre, Bácsfeketehegyre és Óbecsére.

És máris a **Nyárbúcsúztató** – mire is emlékszem

A Nyárbúcsúztató, a tiszakürti – szeptember közepén rendeztük, soha ilyen későn – mára már múlt.

Hogy mire emlékszem? Arra mindenekelőtt, hogy napfürdőztünk s derűt sugárzott az őszi nap, hogy nagyon-nagyon örültünk egymásnak, hogy egymás nyakába borultunk barátok, régiak és újak, hogy oldott hangulatban beszélgettünk a tűz mellett, a szalonnasütés után, az udvaron terpeszkedő konyhaasztal körül, s hogy az elfogyasztott ital mindenkiből a humort hívta elő.

Emlékszem a megnyugvásra, senki sem ironizált, hogy a Lakiteleki Népfőiskola megtekintését programunkba építettük, az örömmre emlékszem, hogy feleslegesen izgultam, avégett feleslegesen, hogy politikai okokból egyesek majd negligálják a látogatást. A végén aztán restelkedhettem, hogy merészelttem ilyet egyáltalán feltételezni bármely kuckósról.

Meghatóan szép volt Füzesséry Zoli koncertje a tiszainokai művelődési házban, ahogy fogadta a közönség, a környékbeliek s a mieink, őt meg a zenéjét, és megható volt, hogy Zoli tiszteletünkre szólaltatta meg a ráadást, megtudván, hogy

házasági évfordulót ünnepelünk az adott napon. Most, hogy írok, jó megidézni azt a kedvességet s vendégszeretetet is (vacsorameghívásban is dokumentálódott), mellyel Pfeffer polgármester és felesége körülvett bennünket.

Akinek ennyi jó kevés – dúdolgattam akkor is és most is.

Volt egyszer egy színpad – est Debrecenben, kuckósok is szerepeltek

A Debrecenben élő meg a Debrecenbe hazajáró egykori színpadosok csaptak a homlokukra – akik az idők során maguk is megöszültek vagy megkopaszodtak, mint jómagam –, meg kellene ünnepelni a József Attila Színpad születésének ötvenedik évfordulóját, s ebből az alkalomból estet kellene szervezni a régi helyen, a Hungária Kamaraszínházban, meghívni az alkalomra a hajdani tagokat, lépjenek fel, meghívni engem, hogy szerkesszek, rendezek, mint régen, aztán szólni Cserép Zsuzsának, vegye kézbe a szervezést.

Valahogy így kezdődött, kezdődhetett, ami szeptember 2-ára tartalmat és formát kapott.

S most tűnődöm, mért nem hagyott bennem mélyebb nyomokat ez a találkozó, amely végül rólam (is) szólt, alkotómúltam egy darabjáról, mért nem, amikor az egész, ahogy mondani szokták, flottul zajlott, a nézőtér megtelt, a közönség lelkes volt és fogékony, jól vezettem a találkozót, tapasztalhattam, kommunikációs készségem nem csappant, a nyitott színpadon megjelenő előadók, a régi színpadosok egymásra is figyelő aurájában élhettem három órán át, a polgármester, a Kósa-rokon (végre) köszöntő és elismerő beszédben méltatta az egykori teljesítményt, kedves gesztusok sorozata az est, s valahogy mégsem voltam s vagyok feldobva.

Pedig lehettem volna! Találkoztam régiekkel, akikkel ötven-negyven éve nem, Szelecsényi Norberttel, a hajdani Ki mit tud-győztes diákzongoristával – mára művész –, Jenei Istvánnal, egykori felfedeztettemmel – mára színész-rendező. Az előbbi éppolyan kedves, naiv, készséges, udvarias, konzervatív normák szerint élő, gondolkodó, mint régen volt, az utóbbi meg, nos nem tudom, ő milyen, az biztos, hangja mutálósan recseg, miként kamaszkorában, keresi önmagát, mint régen, s jól beszél hollandul, mivel Hollandiában él.

S a többiek, kikkel nem szakadt meg a kapcsolat, ők is részesítettek kellemes meglepetésben. Mohai Gábor a versmondásban, versválasztásban keményebbnek, harcosabbnak tűnt, mint máskor szokott, Balogh Tamás pedig komponált, mégpedig jól és hatásosan, koncentrálna a közönségre, Mózsik Erika meg az itteni színházi térben is tudta hozni formáját, aratott a Fehér Béla-szöveggel. Galánfi András Hernádi-művel bizonyította, hogy nemcsak a népi klasszikusok állnak hozzá közel, jelesül vizsgálják ő a modern hangvételű prózamondásból is.

Akkor mi a bajom? Mért nem nagyobb az örömöm?

Korábban jöhetett volna az elismerés? Tíz évvel ezelőtt például? Elemzőbb szöveget vártam? (Művelődéstörténeti, művészetpedagógiai szempontból jelentősebbnek ítélem az egykori teljesítményt. A méltató szövegeknél jelentősebbnek.) Talán ha nem dolgozom annyit az ünnepi est sikere érdekében, mint amennyit, s van időm meghatódni, jobban feldobódom? Most, ha adja is, már késő, ez zavart, ez a gondolat, az elmúlásé? Igaza van a Példabeszédek Könyvének,

hogy mindennek megvan a maga ideje? Az elismerő gesztusoknak is megvan? Még ha azok protokollárisak is?

Bartók László és Kalocsai Andrea a Kuckóban

Bartók Laci és Kalocsai Andrea (Kaló, ahogy hívták a barátok) együtt jártak, de párnak talán még nem voltak mondhatók, amikor 1987 körül találkoztam velük, mégpedig Szombathelyen – onnan indultak. A főiskola hallgatói előtt mutattam be „Az öreg ácsot palira vették” című kétórás önálló műsoromat, és segítettek, versmondó körük tagjaival egyetemben, az önálló estem megszervezésében, a kellékek megszerzésében – egy estére élvezhettem vendégszeretetüket. Laci határozott volt akkor is, amolyan markáns arcélú, férfias hangú, jóképű férfi, mintha valamiféle sportegyesületnél dolgozott volna (most derült ki, hogy mérnök végzettségű), egyébként már akkor is tehetséges versmondó. Andrea, másként Kaló, csinos volt, vibráló személyiség, kifejező, szép, nagy szemekkel, bársonyosnak tetsző arccal (mindig megragadott az ápolit, sima arc, ha az a szemet kiemelte), csak sejthettem – tudni nem tudtam –, hogy az egészségügyben dolgozó fiatal lány igen érzékeny előadó.

Olykor-olykor találkoztunk, közben eltelt húsz év, s most itt ülnek közöttünk, beszélnek magukról, bemutatják kedvelt verseiket, miközben megismerni véljük őket, közelebb is kerülünk egymáshoz. Mert közelebb kerülünk. Ők megajándékoznak minket önmagukkal, mi meg kinyílunk irányukban.

Andrea, a Duna Televízió szerkesztője, bemondója. Figyelemreméltó kulturális műsorokat készít, jó szelleműeket, amelyeket szívesen néz a magamfajta értelmiségi. És itt, nálunk, a Kuckóban olyan műveket szólaltat meg, szívéhez közelállókat, amelyeket szívesen hallgat egy magamfajta értelmiségi. Mivel az övéhez hasonló értékrendet közvetít. És milyen jól!

Laci, a szerkesztő és színész, elnöke az amatőr versmondók egyesületének, maradt, mi volt, markáns, erőteljes, férfias, ahogy tolmácsolta a műveket, ahogy vallott önmagáról meg élete párjáról, Andreáról. Tetszett, hogy kánonok nem befolyásolták versválasztásában, hogy tudott otthon lenni a szűk térben, tudott mosolygósan oldódni.

Miután elmentek, mi még, akik maradtunk, beszélgetünk, s megállapítottuk, jó este volt, gazdagodtunk.

Bántottam, akaratlanul

TM-től, régi színpadosomtól, mérnök előadóművésztől, kuckótagtól kapok a minapában egy levelet, méltatlankodó levelet, melyben azt veti szememre, hogy nyilvánosan megaláztam, s hogy nekem úgy látszik, ehhez van kedvem. Megaláztam azzal, hogy az egyik kuckós összejövetelünkön, amikor sorban mindenkit bemutattam előadóinknak s azoknak, akik akkor voltak nálunk először, azt mondtam – szerintem kedvesen és szeretettel –, hogy lám, köztünk ül TM, a kitűnő versmondó, akinek a kezdet kezdetén, színpados korában, a nézőtérrel nézve, előadás közben láthatóan remegett a lába – azt akartam ezzel érzékeltetni, hogy a verstolmácsolás milyen erős izgalmi állapotot váltott ki belőle –, s lám, milyen ismert, díjakat nyert előadóművésszé vált. (A díjaihoz, mint zsűriző, magam is hozzájárultam.)

A feleségem szokta volt mondani, hogy én bizony nemegyszer, jó szándékból is, mellé trafálok, empátiám, mellyel kérkedni szoktam, nem működik, emberismeretem gyarló.

Neki ezt eddig el nem hittem, mindmostanáig nem, sőt meg voltam győződve, hogy magam vagyok a világ legszelídebb lelkű, másakra figyelő embere – ha nem kap el az indulat, másként, ha nem hergelnek –, senkit nem tudok megbántani, pláne megalázni.

S most itt ez a levél. S vizslatom magamat. S újfent azt állapítom meg, hogy eszem ágának egy oldalhajlásán sem függött bántás, éppen – ahogy írtam – teljesítményét akartam kiemelni TM-nek; honnan, hová jutott.

Mégis sértettnek érzi magát.

Mégis baj lehet az érzékelő csápjaimmal. Renoválásra szorulnak. Úgy látszik.

Visszanéztem-Kuckó

Ez volt a kiemelt címe – így küldtem ki a meghívókat, külön a családnak, külön a játszósoknak – annak az összejelöltemnek, melynek központjába eléggé el nem ítéhető módon – s ezzel le is lepleztem magamat, mely igen egocentrista vagyok – a könyvemet állítottam, a Visszanéztemet, s persze magamat. Azt mondtam: öreg, annyi író-olvasó találkozót szerveztél már az életben, mások népszerűsítése végett, egyszer neked is kijárhat; te, illetve a könyved váljék főszereplővé.

Trencsényi Laci barátom laudációnak is beillő szöveggel vezette fel kuckós együttlétünket. Megtalálta, mért is dicsérhet. Vajh, az élmény hasonlósága vagy az írás hogyanja köti le az olvasót – ez érdekelte. Ő azt fejtegette, mitől is regény ez a dokumentumokra épülő életírás.

Az egyik estre eljött a nagycsalád, harmincnál is többen, a másikkra a kuckósok, csaknem ugyanannyian.

S nem mondom, hogy nem élveztem a helyzetet. Akik már ismerték a szöveget, elemeztek. S jókat szóltak. Mások olvastak, egy-egy nekik tetsző részletet elevenítettek meg, s nem restelltek bevallani, mért az ragadta meg a figyelmüket, ami. Gáspár dédunokám is; hogy élvezte a költőzködés meséjét, míg haladt mondatról mondatra, még kacarászva mulatott is közben.

Jóleső érzéssel ültem a központi fotelben, megállapíthattam, tetszik a könyvem, s még vásárolják is. És annak is örültem, hogy dedikálhatok. Csak úgy járultak elélem; rokonok és barátok!

Szép este volt. Mindkettő szép.

Barabás László a körünkben

Életem legszebb laudációját Barabás Lászlótól hallottam, s nem másutt, mint a marosvásárhelyi vártemplomban, egy előadásunk után. Ez akkor, amikor köztünk ült, s beszélgettünk, eszembe sem jutott. Most emlékszem csak, hogy írni kezdék róla. Arra, mondtam-e köszönetet, nem tudok felelni. A válasz helyén folt sötétlik.

Nem volt kétségem afelől, hogy Barabás László kitűnő ember, felelősen gondolkodó pedagógus, jó igazgató-pásztor a főiskolájának, olyan valaki, aki a kisebbségben is védelmezi a magyarság érdekeit, azon túlmenően lelkiismeretes néprajzgyűjtő, és tanár. Barabás-i ismeretem most kibővült. Kiderült, semmit sem tart olyan fontosnak, minthogy végzős tanítótanítványai szórvány településeken tartsák ében a magyarságtudatot, hogy Csángóföldre is eljussanak. S mit tapasztalhattam még, hogy Barabás László pontosan fogalmazó író is. Érzékletesen rögzíti gyűjtőkörútján szerzett élményeit, a falusi emberek kicsi és fájdalmas drámai történeteit.

Három óráig fel sem álltunk a helyünkről. Marosvásárhelyi vendégünk úgy beszélt, hogy végig érezhettük, ez a férfiú, a Sóvidék szülötte, első generációs értelmiségi vendégünk, barátunk, hiteles. Azonos önmagával.

És már pont tétetett a beszélgetés végére, amikor elhangzott egy kérdés, miként ítéli meg a Fidesz-kormány az azt a döntését, hogy magyar igazolványt adott a határon túli magyaroknak. A kérdező nem rejtette véka alá, hogy ő ezzel egyet nem értett, propagandafofásnak tartotta csupán, ellenérzést váltott ki belőle.

S akkor Barabás László, higgadtan, ekként fogalmazott. Őt magát bántotta, hogy igazolvánnyal kell igazolnia, hogy magyar, némileg még megalázottnak is gondolta magát. De a szórványban élő kisember, a kisebbségben élő megnyomorított számára, akit bozognak, hazátlannak tart és nevez a többség – s példát mondott erre, személyes élményét – ez az igazolvány energiaforrás lett, ettől az erdélyi magyarok kihúzták magukat, felemelték a fejüket, megerősödtek magyarságukban; ismét tartoznak valahová, az anyaország számít rájuk, ők is számíthatnak rá, vége a megalázottság korszakának.

Csend lett ezek után. Vitázni ki tudott, ki mert volna! Szégyenkezni, igen.

Adventi Kuckó Tömöry Mártával. Örülünk egymásnak

Tömöry Márta volt a vendégünk, a sokoldalú művész és ismeretterjesztő. Szépen szólt, értően és szeretettel a karácsonyi népszokásokról, a betlehemezésről. Évek óta, hogy adventi időben egy helyre verbuválja a Kárpát-medence magyar betlehemező csoportjait. Mi is láthattuk, videóról, mint él ez a hagyomány napjainkban,

A Juhász László – Nagymáté Éva házaspár fogadta most az adventi Kuckót. Tudtuk, hogy a szokásosnál többen leszünk, a Jégverembe nem férünk. Ők pedig – sejtettük előre – mindent megtesznek, hogy otthon érezze magát a meggyarapodott gyülekezet. (Velünk vigadoztak azok is, akik csak különleges alkalmak során szoktak nálunk lenni, de rokonaink közül is néhányan, meg a Juhász-házaspár baráti köréből is néhányan.) A székek szépen elrendezve, egymás után, az italos üvegek s a poharak is egymás mellett, az asztal roskadásig étellel, még frissen készített finomságokkal is.

Nits Márti az elektromos orgona segítségével elvitt minket Betlehembe, együtt énekeltünk a pástorokkal, imádtuk a Kisjézust, köszöntöttük az anyukáját, Máriát, dicsőítettük a magasságos Istent, áhítoztunk a békességre, lakoznék az közöttünk, a jóakarát társaságában.

Indulat nem villant, ironikus sziporka nem szikrázott, a humor is mintha diszkrétre pácolódott volna.

Sokat mosolyogtunk ezen az estén.

(És állt az eredeti írás végén, amelynek elején a *Levelek a Kuckóból* után a 14-es szám, hogy:

Kedves Barátom! Karácsonyra szántam a Levelet, ajándéknak. Új Év lesz, mire megkapod. Fogadd azért szívesen.

Köszönt szeretettel: Debreczeni Tibor – A szerk.)